การพัฒนากระบวนการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการสร้างสรรค์ร่วมกันและการเรียนรู้จากการปฏิบัติ สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

The Development of Creative Leadership Enhancement Process Based on Co-creation Learning and Action Learning Approaches for Upper Secondary School Students

อรนิภา ไทยแท้ พันธุ์สมุทร*
Onnipa Thaithae Pansamut
ชาริณี ตรีวรัญญู**
Charinee Triwaranyu
ชญาพิมพ์ อุสาโห***
Chayapim Usaho

Received: March 5, 2025
Revised: March 14, 2025
Accepted: April 11, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยและพัฒนานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและศึกษาผลการใช้กระบวนการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการสร้างสรรค์ร่วมกันและการเรียนรู้จากการปฏิบัติ สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย กลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 15 คน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจงโดยดำเนินการวิจัยเป็น 4 ระยะ ได้แก่ (1) การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเพื่อออกแบบกระบวนการ (2) การออกแบบและพัฒนากระบวนการ (3) การทดลองใช้และศึกษาผล โดยทำการศึกษากลุ่มเดียววัดก่อนและหลังการทดลอง และ (4) การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนากระบวนการ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ 1) แบบวัดภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ มีลักษณะเป็นมาตราส่วน 4 ระดับ ให้นักเรียนประเมินตนเองและเพื่อน และ 2) แบบประเมินภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ เป็นการประเมินจากแบบวัดเชิงสถานการณ์ที่ประเมินโดยผู้สังเกตผ่านเกณฑ์ระดับคุณภาพการให้คะแนน ผลการวิจัย ปรากฏว่า 1) กระบวนการที่พัฒนาขึ้นเป็นกระบวนการเรียนการสอนที่เสริมสร้างภาวะผู้นำ

*นิสิตปริญญารครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Doctoral Student in Education, Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Chulalongkorn University, Thailand
**อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Advisor, Assistant Professor Dr., Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Chulalongkorn University, Thailand
***อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาบริหารการศึกษา ภาควิชานโยบายการจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Co-Advisor, Associate Professor Dr., Doctoral-Level Specialist in Curriculum and Instruction, Educational Management, Chulalongkorn University, Thailand
Corresponding Author E-mail Address: onnipa.tha@gmail.com

เชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ หลักการ ขั้นตอนของกระบวนการ 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 ร่วมกันสร้าง ขั้นที่ 2 ร่วมกันออกแบบ ขั้นที่ 3 ร่วมกันทำ ขั้นที่ 4 ร่วมกันปรับเปลี่ยน และ ขั้นที่ 5 ร่วมกันหล่อหลอมตัวตน และการวัดประเมินผล และ 2) ผลการใช้กระบวนการที่พัฒนาขึ้น ปรากฏว่า นักเรียนมีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ทั้งในภาพรวมและแต่ละองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์/ การเรียนรู้ด้วยการสร้างสรรค์ร่วมกัน/ การเรียนรู้จากการปฏิบัติ

Abstract

This research and development study aimed to develop and evaluate a process for enhancing creative leadership among high school students by employing the concepts of Co-Creation and Action Learning. The target group, selected through purposive sampling, consisted of 15 eleventh-grade students from a private school under the Office of the Private Education Commission in Bangkok. The research was conducted in four phases: (1) baseline data analysis for process design, (2) process development, (3) implementation and evaluation using a single-group pretest-posttest design, and (4) process refinement. The research instruments include (1) a 4-level scale for self and peer assessment of creative leadership and (2) a situational observation scale for creative leadership assessment, evaluated by observers using quality-based scoring criteria. The findings revealed that: (1) The developed process is a teaching and learning framework designed to foster creative leadership, consisting of objectives, principles, and five sequential steps: Step 1—Co-constructing, Step 2—Co-designing, Step 3—Co-working, Step 4—Co-altering, and Step 5—Co-nurturing, along with evaluation methods; and (2) The experimental results showed that students who participated in the developed process demonstrated significantly higher levels of creative leadership post-intervention compared to pre-intervention, both overall and in each component of creative leadership, at a significance level of .05.

Keywords : Creative Leadership/ Co-Creation Learning/ Action Learning

บทนำ

ในยุคปัจจุบันที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำในเยาวชนถือเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากภาวะผู้นำเป็นคุณสมบัติที่เทคโนโลยีไม่สามารถแทนที่ได้ ผู้นำยุคใหม่ต้องมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Indeed Editorial Team, 2022) สอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (Office of the Basic Education Commission, 2022) กล่าวว่า การส่งเสริมภาวะผู้นำจึงมีความจำเป็นเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การสร้างผู้นำยุคใหม่ที่มีความยืดหยุ่นและเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคต อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันเยาวชนไทยกำลังเผชิญกับปัญหาการรวมกลุ่มแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม จากการสืบค้นข้อมูลกองกิจการเด็กและเยาวชน (Department of Children and Youth, 2024) กล่าวถึงปัญหาที่พบในเยาวชน เช่น การทะเลาะวิวาท การก่อเหตุทำร้ายร่างกายผู้อื่น ซึ่งส่วนใหญ่เยาวชนต้องการความสนใจและการยอมรับจากกลุ่มที่แสดงถึงการรักพวกพ้อง และจากการสืบค้นงานวิจัย จิรนันท์ แก้วจันทา (Keawjunta, 2021) กล่าวว่า เยาวชนควรได้รับการปลูกฝังให้มีความมั่นใจในการจัดการปัญหาและได้รับ การส่งเสริมทักษะชีวิตเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีตั้งแต่วัยเรียนก่อนก้าวสู่วัยผู้ใหญ่ รวมถึงการสร้างทัศนคติเชิงบวกต่อการล้มเหลวและความผิดพลาด ซึ่งจะช่วยพัฒนาภาวะผู้นำในเยาวชนที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตการทำงานได้ สภาเศรษฐกิจโลก (World Economic Forum, 2023) เมื่อพิจารณาถึงช่วงวัยที่ควรปลูกฝังทักษะการเป็นผู้นำที่ดี พบว่า เยาวชนหรือผู้เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นวัยที่เหมาะสม เนื่องจากเยาวชนเป็นช่วงวัยที่มีพัฒนาการทางความคิดที่ลึกซึ้งขึ้น เริ่มค้นหาเอกลักษณ์ตนเอง ต้องการการยอมรับ ต้องการปรับตัวต่อสถานการณ์ (Karagianni, Lainidi, and Montgomery, 2023) รวมถึงมีกิจกรรมหรือเวทีให้ผู้เรียนได้จำลองบทบาทการเป็นผู้นำมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สภานักเรียน กรรมการห้อง และกรรมการกีฬาสี ซึ่งผู้เรียนจะมีบทบาทในการตัดสินใจในสภาพแวดล้อมที่หลากหลายมากขึ้น ทั้งในด้านทัศนคติเชิงบวกต่อการเป็นผู้นำและการนำทฤษฎีภาวะผู้นำไปใช้ในสถานการณ์จริงได้ (Husmi, Chantachon, Boonserm, 2017) จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำของเยาวชนนั้นมีหลายแบบ แต่ละแบบมีทั้งส่วนที่เหมาะสมและมีข้อจำกัดที่แตกต่างกันสำหรับการพัฒนาผู้เรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในบริบทประเทศไทย อาทิ 1) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) เน้นที่กระบวนการของการเป็นผู้นำและวิธีการตามความสามารถของแต่ละบุคคลในการใช้ความสามารถโน้มน้าวผู้อื่น 2) ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional Leadership) เน้นการรับรู้ว่าทีมต้องการได้รับอะไรจากงาน โดยผู้นำจะคาดหวังผลลัพธ์และให้รางวัลหากทีมทำในสิ่งที่ต้องการได้ดี 3) ภาวะผู้นำเชิงจิตสาธารณะ (Public Mind Leadership) เน้นการสะท้อนให้เห็นสภาพจิตใจที่คำนึงถึงสังคมส่วนรวมเป็นสำคัญ ซึ่งภาวะผู้นำแต่ละแบบที่กล่าวมานั้น อาจยังไม่ตอบสนองต่อการพัฒนาเยาวชนให้เป็นผู้นำยุคใหม่ที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงตามที่ กล่าวมาในตอนต้นได้ งานวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ (Creative Leadership) ในเยาวชนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งหมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จูงใจหรือกระตุ้นให้สมาชิกในทีมมีการคิดที่หลากหลายและวางแผนการคิดที่เป็นระบบเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยมีการแสดงออกถึงความมั่นใจที่สามารถนำผู้อื่นและสนับสนุนสมาชิกในทีม รวมถึงพร้อมปรับเปลี่ยนความคิดหรือวิธีการใหม่ ๆ มาใช้แก้ปัญหาและตัดสินใจในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อเตรียมผู้เรียนมัธยมศึกษาตอนปลายให้

เป็นผู้ใหญ่ที่พร้อมจะเป็นผู้นำที่ดีในชีวิตการทำงานของโลกอนาคตที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เนื่องด้วยการจัดการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในปัจจุบัน มุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับเนื้อหาสาระหรือความรู้เป็นหลักมากกว่าการเสริมสร้างทักษะกระบวนการหรือเจตคติ ดังงานวิจัยของ นพดล บุญภา และคณะ (Boonpa et al., 2019) กล่าวว่า ด้วยการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมในชั้นเรียนทำให้ผู้เรียนส่วนใหญ่ขาดการพัฒนาภาวะผู้นำ ตลอดจนงานวิจัยทางการศึกษาส่วนใหญ่ เน้นการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา ทำให้งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาผู้เรียนในเรื่องนี้ยังมีจำนวนน้อยมาก และงานวิจัยส่วนใหญ่ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้นหรือพัฒนาภาวะผู้นำที่ไม่ได้เฉพาะเจาะจงรูปแบบของภาวะผู้นำที่สอดคล้องกับโลกยุคปัจจุบัน อีกทั้งความท้าทายของการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมผู้นำในห้องเรียนยังมีข้อจำกัดด้านเวลาในการออกแบบการสอนวิธีการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนมีการสอดแทรกภาวะผู้นำผ่านกิจกรรมกีฬาหรือชมรมเท่านั้น (Starratt, 2007) ซึ่งไม่เพียงพอต่อการพัฒนาผู้นำที่ดีและผู้นำยุคใหม่ที่ต้องมีทักษะพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลง ด้วยเหตุดังกล่าวผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของสภาพและปัญหาที่เกิดขึ้นจึงมีความจำเป็นต้องการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่เสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ให้กับผู้เรียนมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งจะเป็นกระบวนการที่ใช้พัฒนาภาวะผู้นำให้กับผู้เรียนร่วมกับกระบวนการเรียนการสอนตามปกติได้โดยผสมผสานแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการสร้างสรรค์ร่วมกัน (Co-creation Learning) ที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการออกแบบการเรียนรู้ร่วมกับผู้สอน ผ่านการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน รวมถึงการให้ผู้เรียนได้สร้างความรู้ด้วยตนเองและมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (Bovill, 2014) ในขณะที่แนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Action Learning) มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการลงมือทำงานจริงในสถานการณ์ปัญหาที่มีความท้าทายร่วมกับกลุ่มที่มีประสบการณ์หลากหลาย โดยผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนแนวคิดใหม่ ๆ และสะท้อนการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงร่วมกัน รวมถึงการมีผู้สนับสนุนการเรียนรู้มาช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนได้มีโอกาสลองทำในสิ่งที่คิดและได้ฝึกการตัดสินใจในการลงมือปฏิบัติร่วมกัน

ทั้งสองแนวคิดนี้จะช่วยทำให้ผู้เรียนคิดเป็นและทำเป็นในการแสดงออกซึ่งภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ผ่านการสร้างบรรยากาศและสร้างพื้นที่ให้ผู้เรียนได้ทำงานรวมกลุ่มกัน มีความเท่าเทียมกัน มีสิทธิเสรีภาพ และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในการกระตุ้นให้ผู้เรียนกล้าแสดงออกและแสดงอัตลักษณ์ของตนเอง รวมถึงผู้เรียนได้มีโอกาสลองทำในสิ่งที่คิดร่วมกันกับกลุ่มที่มีประสบการณ์หลากหลายและฝึกการปรับเปลี่ยนความคิดหรือการกระทำตามสถานการณ์ที่มีความท้าทาย

จากความเป็นมาและความสำคัญที่กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับการนำแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการสร้างสรรค์ร่วมกันและการเรียนรู้จากการปฏิบัติมาพัฒนากระบวนการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์สำหรับผู้เรียนมัธยมศึกษาตอนปลายผ่านกระบวนการที่เป็นระบบ เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้ครูผู้สอนที่สนใจนำกระบวนการบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอนปกติในรายวิชาต่าง ๆ ได้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาที่เสริมสร้างการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของเยาวชนที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมยุคใหม่ ในการเตรียมความพร้อมให้เยาวชนสามารถรับมือกับความท้าทายในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนากระบวนการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการสร้างสรรค์ร่วมกันและแนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

2. เพื่อศึกษาผลการใช้กระบวนการเสริมสร้างตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการสร้างสรรค์ร่วมกันและแนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ (Creative Leadership) หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จูงใจหรือกระตุ้นให้สมาชิกในทีมมีการคิดที่หลากหลาย มีการสื่อสารให้ทีมเข้าใจถึงมองเห็นภาพรวมของสถานการณ์หรือโอกาสในอนาคตอย่างชัดเจน สามารถวิเคราะห์สถานการณ์และคาดการณ์ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นได้ เปิดโอกาสให้สมาชิกได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและนำสิ่งที่สมาชิกในทีมคิดมารวมประสานกัน พร้อมปรับเปลี่ยนความคิดหรือวิธีการใหม่ ๆ มาใช้แก้ปัญหาและตัดสินใจให้เหมาะสมกับสถานการณ์ รวมถึงการแสดงออกถึงความมั่นใจที่สามารถนำผู้อื่นสนับสนุนและสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกมีความเชื่อมั่นในการทำงาน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การมีวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ (Strategic Vision) 2) การทำงานร่วมกันแบบเปิดรับแลกเปลี่ยน (Embracing Teamwork) 3) ความยืดหยุ่นสามารถปรับตัวกับสถานการณ์ (Situation-based Flexibility) 4) การริเริ่มร่วมคิด (Cooperative Initiation) และ 5) ความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองด้านการนำ (Self-efficacy in Leading)

2. แนวคิดการเรียนรู้ด้วยการสร้างสรรค์ร่วมกัน (Co-creation Learning) หมายถึง แนวคิดที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการออกแบบการเรียนรู้สร้างสรรค์ร่วมกับผู้สอนและร่วมกับเพื่อนผู้เรียน ผ่าน การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีสิทธิเสรีภาพในการแบ่งปันประสบการณ์ เปิดรับความคิดเห็นหรือมุมมองที่แตกต่าง และเกิดความสัมพันธ์ที่ดีในการเรียนรู้ร่วมกัน รวมถึงการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมปรับปรุงการสอนและกระบวนการเรียนรู้ให้ตอบโจทย์ความต้องการและศักยภาพของผู้เรียน เพื่อสร้างจุดร่วมในการทำงานและสร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยใช้กระบวนการคิดและการแลกเปลี่ยนข้อมูล/ประสบการณ์กับผู้อื่นและประสานความคิดเห็นที่แตกต่างในการทำงานร่วมกัน

3. แนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Action Learning) หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการลงมือทำงานจริงร่วมกัน ผ่านการทำงานหรือแก้ไขสถานการณ์ปัญหาร่วมกับกลุ่มที่มีความแตกต่าง โดยผู้เรียนได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์และมีโอกาสในการปรับเปลี่ยนความคิดหรือวิธีการทำงานตามสถานการณ์ปัญหาที่มีความท้าทาย ซึ่งใช้การตั้งคำถามและสะท้อนการเรียนรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานจริงร่วมกับกลุ่ม รวมถึงการกำหนดหัวหน้ากลุ่มหรือผู้สนับสนุนการเรียนรู้มาช่วยชี้นำให้กลุ่มได้มีโอกาสลองทำในสิ่งที่คิดร่วมกันและจัดการกับความท้าทายจากสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นได้

4. กระบวนการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการสร้างสรรค์ร่วมกันและการเรียนรู้จากการปฏิบัติ หมายถึง กระบวนการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ซึ่งมีลักษณะสำคัญของกระบวนการ

คือ มุ่งเน้นการลงมือปฏิบัติงานจริงร่วมกัน การมีส่วนร่วมในการออกแบบการเรียนรู้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การกระตุ้นให้เกิดการปรับเปลี่ยนหน้าที่ของตนเองและสมาชิกในกลุ่ม และการสะท้อนการเรียนรู้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R & D) ซึ่งได้ผ่านการพิจารณารับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เลขที่ใบรับรอง COA No. 535/67 มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 (Research : R1) การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเพื่อออกแบบกระบวนการ

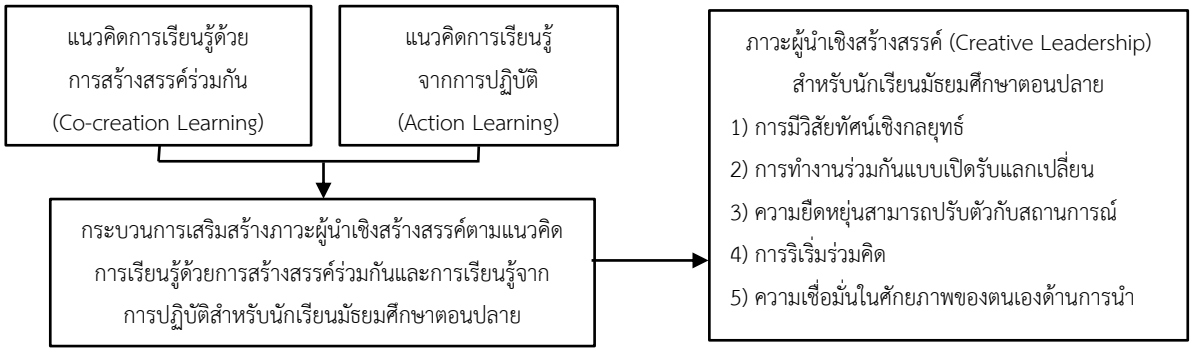
ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูล เพื่อใช้ในการออกแบบกระบวนการ มีประเด็นในการศึกษา ดังนี้

1.1 ศึกษาสภาพและข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่ ความสำคัญและโอกาสในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ การจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ให้แก่นักเรียน การส่งเสริมภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของเยาวชนในระดับต่าง ๆ โดยเฉพาะมัธยมศึกษาตอนปลาย และพัฒนาการตามช่วงวัยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

1.2 ศึกษาและนิยามภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้ขององค์ประกอบที่ได้สังเคราะห์ขึ้นไปสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 7 ท่าน เพื่อให้ข้อสังเกตหรือข้อเสนอแนะเกี่ยวกับนิยามเชิงปฏิบัติการและพฤติกรรมบ่งชี้ตามองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

1.3 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ด้วยการสร้างสรรค์ร่วมกัน (Co-creation Learning) และแนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Action Learning)

1.4 กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระยะที่ 2 (Development : D1) การออกแบบและพัฒนากระบวนการ

ผู้วิจัยนำข้อมูล หลักการ แนวคิด ที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากระบวนการในระยะที่ 1 มาออกแบบและพัฒนากระบวนการตามขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

2.1 กำหนดกรอบแนวคิดในการพัฒนากระบวนการ ผู้วิจัยสังเคราะห์หลักการของกระบวนการเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ จากหลักการของแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการสร้างสรรค์ร่วมกันและแนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ

2.2 กำหนดและจัดองค์ประกอบของกระบวนการ ซึ่งประกอบด้วย วัตถุประสงค์ หลักการ ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล

2.3 จัดทำร่างเอกสารประกอบกระบวนการ ผู้วิจัยดำเนินการจัดทำคู่มือการใช้กระบวนการ ซึ่งเป็นเอกสารที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอน

2.4 การตรวจสอบคุณภาพของกระบวนการ โดยนำกระบวนการที่พัฒนาขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 ท่าน ตรวจพิจารณา โดยใช้แบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ เพื่อประเมินความเหมาะสมของกระบวนการและเอกสารประกอบกระบวนการ มีรายละเอียดดังนี้

1) คู่มือการใช้กระบวนการ มีผลการวิเคราะห์ความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. = 0.31)

2) แผนการจัดการเรียนรู้ มีผลการวิเคราะห์ความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.53, S.D. = 0.35)

2.5 ผลการประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบของกระบวนการที่พัฒนาขึ้นจากผู้ทรงคุณวุฒิ แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 คะแนนเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเหมาะสมของกระบวนการที่พัฒนาขึ้น (n=7)

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
หลักการของกระบวนการ	4.67	0.27	เหมาะสมในระดับมากที่สุด
วัตถุประสงค์ของกระบวนการ	4.43	0.45	เหมาะสมในระดับมาก
ขั้นตอนของกระบวนการ	4.62	0.39	เหมาะสมในระดับมากที่สุด
การวัดและประเมินผลกระบวนการ	4.64	0.56	เหมาะสมในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	4.59	0.28	เหมาะสมในระดับมากที่สุด

จากตารางที่ 1 ปรากฏว่า กระบวนการที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.59, S.D. = 0.28) เมื่อจำแนกตามรายองค์ประกอบ พบว่า ทุกองค์ประกอบมีคะแนนเฉลี่ยความเหมาะสมระหว่าง 4.43 – 4.67 คะแนน องค์ประกอบที่มีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ หลักการของกระบวนการ ($\bar{X}$ = 4.67, S.D. = 0.27) และองค์ประกอบที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด ได้แก่ วัตถุประสงค์ของกระบวนการ ($\bar{X}$ = 4.43, S.D. = 0.45) และมีข้อเสนอแนะให้เพิ่มเติมการปรับบทบาทของผู้สอนในแต่ละขั้นตอน

ของกระบวนการโดยให้มีการหมุนเวียนบทบาทหน้าที่ของกลุ่มในขั้นตอนที่ 1 เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกการเป็นผู้นำและเพิ่มการใช้พลังคำถามเพื่อการกระตุ้นการคิดของนักเรียนในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการ

ระยะที่ 3 (Research : R2) การทดลองใช้และศึกษาผลของกระบวนการ

ผู้วิจัยนำกระบวนการที่ผ่านการออกแบบ ปรับปรุง และพัฒนา มาทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานครได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 15 คน ใช้เวลาในการทดลอง 3 สัปดาห์ โดยเป็นลักษณะของการวิจัยเชิงทดลอง (Pre – Experimental Research) ตามแบบแผนการทดลองกลุ่มเดียววัดก่อนและหลังการทดลอง (One group Pretest Posttest Design) มีรายละเอียดดังนี้

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

3.1.1 เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองกระบวนการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น ผู้วิจัยได้ทำการเขียนเอกสารประกอบกระบวนการ ได้แก่ คู่มือการใช้กระบวนการ และแผนการจัดการเรียนรู้มีทั้งหมด 6 แผน แบ่งเป็นแผนแนะนำรายวิชาและแผนตามขั้นตอนของกระบวนการที่พัฒนาขึ้น โดยแต่ละแผนใช้ระยะเวลาในการจัดการเรียนการสอน 50 นาที

3.1.2 เครื่องมือที่ใช้เพื่อศึกษาผลการใช้กระบวนการ 1) แบบวัดภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ที่มีลักษณะเป็นมาตราส่วน 4 ระดับ มีจำนวน 2 ฉบับ คือ นักเรียนประเมินตนเอง และประเมินเพื่อนสมาชิก ซึ่งทำการประเมินก่อนและหลังการทดลอง โดยประเมินการแสดงออกทั้งพฤติกรรมและการแสดงมุมมองความคิดของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งโครงสร้างของแบบวัดประกอบด้วยข้อคำถาม 55 ข้อ การตรวจสอบคุณภาพของแบบวัด มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) จากผู้ทรงคุณวุฒิ อยู่ที่ 0.87 และผลการประเมินรายข้ออยู่ระหว่าง 0.71 – 1.00 มีค่ามากกว่า 0.5 ถือว่าสามารถนำไปใช้ได้

2) แบบประเมินภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ เน้นการแสดงออกและการปฏิบัติของนักเรียนที่สะท้อนถึงการมีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ แบบประเมินนี้ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ส่วน ได้แก่ 2.1) การประเมินก่อนและหลังการทดลอง เป็นการประเมินผ่านแบบวัดเชิงสถานการณ์ที่ให้นักเรียนปฏิบัติงานจริงร่วมกัน โดยมีสถานการณ์จำลองที่กระตุ้นการแสดงออกซึ่งภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ทั้งนี้จะมีผู้สังเกตทำการบันทึกพฤติกรรมของผู้เรียนตามกรอบเกณฑ์ระดับคุณภาพการให้คะแนน และ 2.2) การประเมินตามสภาพจริง เป็นการประเมินขณะจัดการเรียนการสอนตามปกติ โดยใช้เกณฑ์ระดับคุณภาพการให้คะแนนเดียวกัน เพื่อเป็นกรอบในการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนอย่างเป็นระบบตามสภาพจริง การตรวจสอบคุณภาพของแบบประเมิน มีผลการวิเคราะห์ความเหมาะสมของสถานการณ์ก่อนและหลังการทดลองในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.69, S.D. = 0.28) และ ($\bar{X}$ = 4.60, S.D. = 0.33) ตามลำดับ และเกณฑ์การให้คะแนน มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ที่ 0.89 และผลการประเมินรายข้ออยู่ระหว่าง 0.57 – 1.00 มีค่ามากกว่า 0.5 ถือว่าสามารถนำไปใช้ได้ ตัวอย่างเกณฑ์ระดับคุณภาพการให้คะแนนของแบบประเมินภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ดังภาพที่ 2

ตัวอย่างเกณฑ์ระดับคุณภาพการให้คะแนน

ชื่อ.....นามสกุล.....กลุ่มที่.....

คำชี้แจง โปรดประเมินพฤติกรรมของนักเรียนโดย ☑ ลงในช่องคะแนนตามเกณฑ์การประเมินภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์

องค์ประกอบ/ตัวบ่งชี้	ระดับคุณภาพ/ลักษณะ				บันทึกพฤติกรรมเพิ่มเติม
	ดีมาก (3)	ดี (2)	พอใช้ (1)	ไม่ปรากฏ (0)	
3. ความยืดหยุ่นสามารถปรับตัวกับสถานกาณ์ (Situation-based Flexibility)					
3.4 การกระตุ้นให้ปรับเปลี่ยนวิธีการตามสถานการณ์	❒ สามารถกระตุ้นให้สมาชิกทุกคนในกลุ่มปรับเปลี่ยนวิธีการหรือแนวทางแก้ปัญหาตามสถานการณ์ และช่วยให้กลุ่มหาจุดร่วมที่นำไปสู่เป้าหมายได้	❒ สามารถกระตุ้นให้สมาชิกบางคนในกลุ่มปรับเปลี่ยนวิธีการหรือแนวทางแก้ปัญหาตามสถานการณ์ และช่วยให้กลุ่มหาจุดร่วมที่นำไปสู่เป้าหมายได้	❒ สามารถกระตุ้นให้สมาชิกบางคนในกลุ่มปรับเปลี่ยนวิธีการหรือแนวทางแก้ปัญหาตามสถานการณ์ แต่ไม่สามารถช่วยให้กลุ่มหาจุดร่วมที่นำไปสู่เป้าหมายได้	❒ ไม่สามารถกระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่มปรับเปลี่ยนวิธีการหรือแนวทางแก้ปัญหาตามสถานการณ์ และไม่สามารถช่วยให้กลุ่มหาจุดร่วมที่นำไปสู่เป้าหมายได้	

ภาพที่ 2 ตัวอย่างเกณฑ์ระดับคุณภาพการให้คะแนนของแบบประเมินภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการทดลองจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามกระบวนการที่พัฒนาขึ้น ระยะเวลาที่ใช้ 4 สัปดาห์ จำนวน 14 คาบเรียน (คาบละ 50 นาที) สามารถแบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1) ขั้นก่อนการทดลอง ทำการประเมินนักเรียนในกลุ่มทดลองก่อนเรียน ซึ่งสามารถวัดได้จากเครื่องมือ แบบวัดภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ และแบบประเมินภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ดังนี้

1.1) แนะนำการจัดการเรียนการสอนและปฐมนิเทศรายวิชา พร้อมชี้แจงทำความเข้าใจและแนะนำให้กลุ่มทดลองทราบถึงวัตถุประสงค์ของกระบวนการ

1.2) ประเมินก่อนเรียน โดยใช้แบบวัดภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ที่ให้ผู้เรียนได้ทำการประเมินตนเองและประเมินเพื่อนก่อนเรียน ในคาบเรียนที่ 1 ใช้เวลาในการทำแบบวัดทั้งสองฉบับ 50 นาที

1.3) ประเมินและสังเกตพฤติกรรมก่อนเรียน โดยใช้แบบประเมินภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นการประเมินผ่านแบบวัดเชิงสถานการณ์ที่ให้นักเรียนปฏิบัติงานจริงร่วมกัน ซึ่งใช้เวลาปฏิบัติงานกลุ่มจำนวน 3 คาบเรียน โดยมีผู้ประเมินทำการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมในช่วงเวลาเดียวกัน จำนวน 3 คน ตามกรอบเกณฑ์ระดับคุณภาพการให้คะแนน

2) ขั้นระหว่างการทดลอง

2.1) จัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามขั้นตอนของกระบวนการที่พัฒนาขึ้น 5 ขั้นตอน ทั้งหมด 5 แผนการจัดการเรียนรู้ โดยทำการสังเกตพฤติกรรมนักเรียนขณะการจัดการเรียนการสอน

3) ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูลก่อนการทดลอง

3.1) หลังจากทำการสอนครบตามขั้นตอนของกระบวนการ ดำเนินการประเมินนักเรียน โดยใช้แบบประเมินภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นการประเมินผ่านแบบวัดเชิงสถานการณ์ที่ให้นักเรียนปฏิบัติงานจริงร่วมกัน ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่คู่ขนานกับที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลก่อนการทดลอง

3.2) ประเมินหลังเรียน โดยใช้แบบวัดภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ที่ให้นักเรียนประเมินตนเองและประเมินเพื่อนหลังเรียน ใช้เวลาในการทำแบบวัดทั้งสองฉบับเช่นเดียวกับก่อนการทดลอง

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

การเปรียบเทียบคะแนนภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ทั้งก่อนและหลังการทดลองด้วยสถิติทดสอบที (t-test dependent) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 โดยใช้คะแนนจาก 1) ผลการประเมินตนเองจากแบบวัดภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ 2) ผลประเมินเพื่อนจากแบบวัดภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ และ 3) แบบประเมินภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ รวมถึงการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากการสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม ใบกิจกรรมที่มอบหมายในชั้นเรียน และการนำเสนอกิจกรรมในขณะการจัดการเรียนการสอน

ระยะที่ 4 (Development : D2) การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนากระบวนการ

ผู้วิจัยได้นำผลการดำเนินการในระยะที่ 3 มาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงและแก้ไขกระบวนการเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายให้สมบูรณ์ตามขั้นตอน ดังนี้

4.1 นำข้อมูลจากการสังเกตผลการใช้กระบวนการ พบว่า มีข้อควรปรับปรุงเพื่อให้กระบวนการมีความสมบูรณ์และประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น การปรับรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนให้เป็นรูปธรรมและชัดเจนมากขึ้น โดยเพิ่มขั้นตอนย่อยและการหมุนเวียนหน้าที่ในกลุ่มเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกเป็นทั้งผู้นำและผู้ตาม รวมถึงการแบ่งกระบวนการเรียนรู้เป็นช่วงย่อยเพื่อบริหารเวลาได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ควรเพิ่มกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ในกลุ่ม เช่น การแนะนำตัวผ่านเกมหรือกิจกรรมกลุ่ม เพื่อสร้างความไว้วางใจและบรรยากาศที่เปิดกว้างสำหรับนักเรียนทุกคน รวมถึงการเตรียมความพร้อมก่อนเริ่มกระบวนการเรียนรู้ โดยการสอนพื้นฐานบทเรียนและเพิ่มกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้นักเรียนมีความเข้าใจเบื้องต้นที่เท่าเทียมกัน และสามารถมีส่วนร่วมได้อย่างมั่นใจ และการเพิ่มกิจกรรมสะท้อนความคิดเห็นท้ายคาบ เช่น การเขียน Reflection หรือการอภิปรายกลุ่ม เพื่อช่วยให้นักเรียนได้ประเมินและทบทวนกระบวนการทำงานของตนเองและพัฒนาการทำงานกลุ่มให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

4.2 นำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อนำข้อเสนอแนะไปปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนำเสนอตามวัตถุประสงค์การวิจัยเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ผลการพัฒนากระบวนการ และตอนที่ 2 ผลการใช้กระบวนการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ผลการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการสร้างสรรค์ร่วมกันและแนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย กระบวนการที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 องค์ประกอบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 วัตถุประสงค์ของกระบวนการ

เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

1.2 หลักการของกระบวนการ

1.2.1 การกำหนดกลุ่มเรียนรู้และทำงานร่วมกัน คือ การจัดกลุ่มนักเรียนที่มีความรู้และประสบการณ์ต่างกัน เพื่อให้สมาชิกเรียนรู้จากกัน สร้างผลงานร่วมกัน และใช้ศักยภาพของแต่ละคนให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยร่วมกันกำหนดหัวหน้ากลุ่มที่ช่วยกระตุ้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการวางแผน ทำงาน และสรุปผลร่วมกัน

1.2.2 การมีส่วนร่วมในการออกแบบการเรียนรู้และการปฏิบัติงานจริง คือ การให้นักเรียนได้ร่วมคิด ร่วมทำกิจกรรม และสนับสนุนกันในการลงมือปฏิบัติงานจริงกับผู้สอนและเพื่อนร่วมชั้น รวมทั้งมีส่วนร่วมปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพของตนเอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและนำไปใช้ได้จริง

1.2.3 การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกัน คือ การสร้างบรรยากาศที่เปิดกว้างให้นักเรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เรียนรู้จากกันและกันอย่างอิสระ ผ่านการร่วมกันคิด วิเคราะห์ และแก้ปัญหา โดยใช้ข้อมูลและมุมมองที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2.4 การกำหนดกรอบงานที่ท้าทาย คือ การออกแบบงานหรือปัญหาที่มีความท้าทายเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ ตัดสินใจ และทำงานร่วมกัน ผ่านกระบวนการคิด แลกเปลี่ยนข้อมูลและสะท้อนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เพื่อฝึกฝนการจัดการกับสถานการณ์หรือปัญหาที่มีความท้าทาย

1.2.5 การสะท้อนคิดเพื่อพัฒนาการทำงานและกระบวนการเรียนรู้ คือ การให้นักเรียนร่วมกันตั้งคำถามและสะท้อนคิดถึงกระบวนการทำงานและผลลัพธ์ที่ได้ เพื่อนำมาปรับปรุงการทำงานครั้งต่อไปโดยตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดกระบวนการ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

1.3 ขั้นตอนกระบวนการ แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้น 1 ร่วมกันสร้าง (Co-constructing) เป็นขั้นตอนที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้ในสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการทำงานร่วมกัน โดยผู้สอนจัดกลุ่มที่มีความหลากหลายทางความรู้และประสบการณ์ เพื่อสร้างบรรยากาศที่เปิดกว้างสำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และร่วมกันกำหนดหัวหน้ากลุ่มหรือผู้สนับสนุนการเรียนรู้ เพื่อกระตุ้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการวางแผน ทำงาน และสรุปผลร่วมกัน

ขั้น 2 ร่วมกันออกแบบ (Co-designing) เป็นขั้นตอนที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการออกแบบและปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับผู้สอน โดยผู้สอนกำหนดกรอบงานที่มีความท้าทายสำหรับกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความอยากเรียนรู้ นำเสนอแนวคิดใหม่ ๆ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน

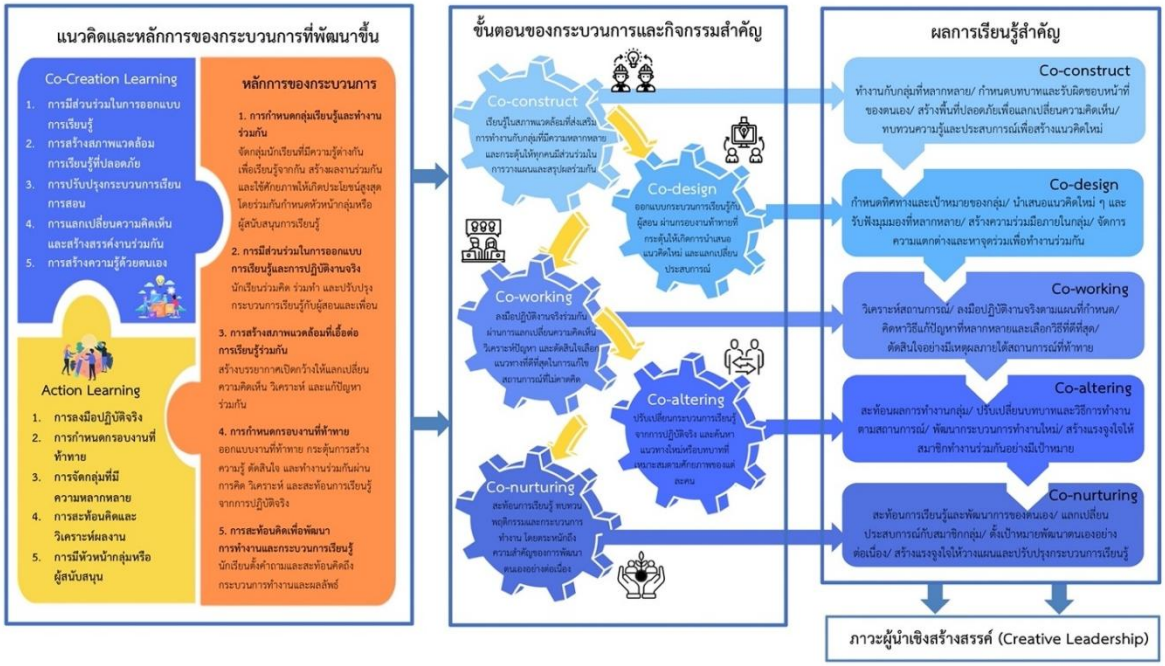
ขั้น 3 ร่วมกันทำ (Co-working) เป็นขั้นตอนที่ให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติงานจริงร่วมกันผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหา และตัดสินใจเลือกแนวทางที่ดีที่สุด เพื่อฝึกฝนการเผชิญสถานการณ์ที่ไม่คาดคิดและการตัดสินใจภายใต้ความท้าทาย

ขั้น 4 ร่วมกันปรับเปลี่ยน (Co-altering) เป็นขั้นตอนที่ให้นักเรียนได้ปรับเปลี่ยนและพัฒนากระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ตั้งคำถามและสะท้อนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อค้นหาแนวทางและบทบาทใหม่ในการทำงาน ผู้เรียนได้รับการสนับสนุนให้มีความเชื่อมั่นในการปรับเปลี่ยนบทบาทการทำงานตามความสามารถของแต่ละคน เพื่อพัฒนาการทำงานของตนเองและกลุ่ม

ขั้น 5 ร่วมกันหล่อหลอมตัวตน (Co-nurturing) เป็นขั้นตอนที่ให้นักเรียนได้สะท้อนการเรียนรู้ร่วมกัน ทบทวนพฤติกรรมและกระบวนการทำงานของตนเองและกลุ่ม ผ่านการแลกเปลี่ยนมุมมองและประสบการณ์ เพื่อตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดกระบวนการและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง รวมถึงส่งเสริมให้ปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพของแต่ละคน

1.4 การวัดและประเมินผลกระบวนการ

การวัดและประเมินผลกระบวนการที่พัฒนาขึ้น ใช้แบบวัดภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ (self-assessment) ที่ให้นักเรียนทำการประเมินตนเองและประเมินเพื่อนสมาชิก โดยประเมินการแสดงออกทั้งพฤติกรรมและการแสดงมุมมองความคิดของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ และแบบประเมินภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ (authentic assessment) เป็นการประเมินตามสภาพจริงของการปฏิบัติงานกลุ่มที่กระตุ้นให้นักเรียนได้แสดงออกซึ่งภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า กระบวนการที่พัฒนาขึ้นเป็นขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้คิดเป็นและทำเป็นในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกันซึ่งมีลักษณะสำคัญ คือ ผ่านการลงมือทำจริงในสถานการณ์ต่าง ๆ ร่วมกับกลุ่มที่มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และมุมมองที่หลากหลายรวมถึงการมีส่วนร่วมในการออกแบบการเรียนรู้และการปฏิบัติงานจริง ที่ทำให้นักเรียนได้ฝึกฝนการทำงานจากงานหรือสถานการณ์ปัญหาที่มีความท้าทาย และสะท้อนคิดเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งมีความสัมพันธ์กันในแต่ละองค์ประกอบ ดังเสนอภาพรวมของกระบวนการที่พัฒนาขึ้นดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 กระบวนการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

ตอนที่ 2 ผลการใช้กระบวนการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการสร้างสรรค์ร่วมกันและแนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย มีผลการทดลองดังต่อไปนี้

การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างก่อนและหลังการทดลองใช้กระบวนการ ผลการทดสอบค่าที (t-test independent) ปรากฏว่า นักเรียนกลุ่มที่เรียนด้วยกระบวนการที่พัฒนาขึ้นนี้มีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ทั้งในภาพรวมและทุกองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ **ดังแสดงในตารางที่ 2 และ 3**

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ก่อนและหลังการทดลองในภาพรวม

กลุ่มทดลอง	n		S.D.	t
ก่อนทดลอง	15	67.80	7.894	-10.363*
หลังทดลอง	15	80.67	4.271	

หมายเหตุ* ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p < .05$

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ก่อนและหลังการทดลอง จำแนกตามองค์ประกอบ

องค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์	ก่อนการทดลอง		หลังการทดลอง		t
		S.D.		S.D.	
1. การมีวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์	60.80	9.908	82.00	8.409	-9.465*
2. การทำงานร่วมกันแบบเปิดรับแลกเปลี่ยน	67.40	8.617	79.33	5.066	-7.150*
3. ความยืดหยุ่นสามารถปรับตัวกับสถานการณ์	66.87	9.102	78.80	5.017	-7.422*
4. การริเริ่มร่วมคิด	72.60	9.620	81.40	5.527	-5.880*
5. ความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองด้านการนำ	68.80	10.227	82.27	4.026	-5.667*

หมายเหตุ* ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $p < .05$

นอกเหนือจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณแล้ว ผู้วิจัยยังเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสังเกต การสะท้อนความคิดเห็นของนักเรียน และการสุ่มสัมภาษณ์ โดยนำข้อมูลมาตีความและจัดหมวดหมู่ตามองค์ประกอบทั้ง 5 ด้านของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ได้ดังนี้

จากการสังเกตและการสะท้อนความคิดเห็นของนักเรียน พบว่า นักเรียนที่ผ่านกระบวนการ มีพัฒนาการในด้านการมีวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์อย่างชัดเจน นักเรียนสามารถคิดวางแผนระยะยาวและกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนมากขึ้น รวมถึงเสนอแนวคิดใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับบริบทของกลุ่ม และเชื่อมโยงวิสัยทัศน์ของตนเองกับเป้าหมายร่วมของกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังข้อความการสะท้อนความคิดเห็นของนักเรียนในช่วงท้ายของการทำกิจกรรม ดังนี้

“ตอนแรกพวกเราคิดไม่เหมือนกันเลย เพื่อนเสนอให้ใช้วิธีการนี้ แต่ผมคิดว่าควรใช้วิธีนั้น พอเรานั่งคุยกันและลองเขียนออกมา พวกเราก็เห็นภาพชัดขึ้นว่าแบบไหนเหมาะกว่า สุดท้ายพวกเราตัดสินใจร่วมกันและตั้งเป้าว่าจะแก้โจทย์ให้เสร็จใน 10 นาที พอเรามีเป้าหมายชัดเจน ทุกคนก็ทำงานเร็วขึ้น” (นักเรียนคนที่ 3 ข้อมูล ณ วันที่ 22 มกราคม 2568)

ในด้านการทำงานร่วมกันแบบเปิดรับแลกเปลี่ยน นักเรียนมีการสื่อสารที่เปิดกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และแบ่งปันความรู้ภายในกลุ่ม โดยใช้วิธีการตัดสินใจที่เคารพซึ่งกันและกัน ดังข้อความในใบงานที่นักเรียนกลุ่มหนึ่งร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับการจัดงานกีฬาสี นักเรียนแบ่งบทบาทภายในกลุ่มอย่างชัดเจน เช่น ผู้จดบันทึก ผู้เสนอแนวคิด และผู้สรุปผล พร้อมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์

คำถามสำคัญที่กลุ่มต้องร่วมกันระดมความคิดเห็น

1) แนวทางจัดงานที่ลดงบประมาณได้มีอะไรบ้าง?

สรุปคำตอบของกลุ่ม ใช้วัสดุรีไซเคิลในการประดิษฐ์ป้ายที่แสตน, เปลี่ยนจากการแจกอาหารเป็นจำหน่ายอาหารแทน

2) เหตุผลที่เลือกกิจกรรมนี้ คืออะไร?

สรุปคำตอบของกลุ่ม ที่ใช้รีไซเคิลเพราะประหยัดค่าใช้จ่ายในเรื่องของไม้อัด, สี หรืออื่น ๆ และที่ทำเป็นจำหน่ายอาหารเพราะสามารถให้เด็ก ๆ ซื้อเองได้โดยที่ไม่ต้องบังคับให้เด็กกิน และยังเอากำไรที่ขายไปต่อยอดในการจัดงานกีฬาสีให้ดีขึ้น

3) เราจะลดการใช้ทรัพยากรและสร้างงานที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างไร?

สรุปคำตอบของกลุ่ม จัด Theme งานกีฬาสี รักโลก เพื่อให้การใช้วัสดุอุปกรณ์มีความคุ้มค่า โดยการนำวัสดุที่ใช้แล้วมา Reuse/ จัดเตรียมอาหารให้พอดีเหมาะสมกับจำนวนนักเรียนในงานกีฬาสี เพื่อลด Food waste

สำหรับด้านความยืดหยุ่นสามารถปรับตัวกับสถานการณ์ นักเรียนสามารถปรับตัวได้ดีเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ท้าทายที่ไม่คาดคิด มีความกล้าทดลองวิธีการใหม่ ๆ และทำงานภายใต้เงื่อนไขที่ซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงแก้ไขข้อขัดแย้งภายในกลุ่มได้อย่างสร้างสรรค์ ดังข้อความการสะท้อนความคิดเห็นของนักเรียน ดังนี้

“ผมเสนอให้ทำการทดลองตามวิธีเดิม แต่เพื่อนเสนอให้ลองวิธีใหม่ แต่มีโอกาสได้ผลลัพธ์ที่ดีกว่า ทำให้กลุ่มได้ใช้เวลาคุยกันนาน ก่อนจะมีมติในกลุ่มที่จะลองวิธีใหม่ แต่เพื่อนคนหนึ่งก็เสนอให้เตรียมแผนสำรองไว้ ถ้าวิธีนี้ไม่เวิร์ค พวกเราจะกลับไปทำวิธีเดิม ทุกคนในกลุ่มเห็นตรงกันและพร้อมช่วยกันแก้ไขปัญหา” (นักเรียนคนที่ 2 ข้อมูล ณ วันที่ 15 มกราคม 2568)

“เราทะเลาะกันนิดหน่อยเพราะแต่ละคนคิดไม่เหมือนกัน แต่เราตกลงกันว่าให้ลองวิธีใหม่ที่เพื่อนเสนอ เพราะถ้ามันเวิร์คก็จะเจ๋งมาก พอเราลองทำจริง มันได้ผลดีกว่าที่คิดเลย” (นักเรียนคนที่ 11 ข้อมูล ณ วันที่ 20 มกราคม 2568)

ในด้านการริเริ่มร่วมคิด นักเรียนมีส่วนร่วมในการเสนอไอเดียใหม่ ๆ มากขึ้น กล้าแสดงออกในการนำเสนอแนวคิดของตนเอง และสนับสนุนให้สมาชิกในกลุ่มมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกัน รวมถึงสามารถเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาที่ไม่ซ้ำใครและมีประสิทธิภาพ

ในด้านความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองด้านการนำ นักเรียนแสดงความมั่นใจในการรับบทบาทผู้นำและตัดสินใจมากขึ้น ผ่านการฝึกปฏิบัติและรับข้อเสนอแนะจากเพื่อนและครู นอกจากนี้ นักเรียนยังสามารถสร้างแรงบันดาลใจและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้อื่นในกลุ่ม ดังข้อความการสะท้อนความคิดเห็นของนักเรียนในช่วงท้ายของการทำกิจกรรม ดังนี้

“ครั้งนี้ผมกล้าเสนอไอเดียมากขึ้น เพราะรู้ว่าทุกคนในกลุ่มจะรับฟังและช่วยกันคิดต่อ ไม่มีใครตัดสินว่าไอเดียใครดีหรือไม่ดี” (นักเรียนคนที่ 5 ข้อมูล ณ วันที่ 22 ม.ค. 2568)

"ผมรู้สึกมั่นใจขึ้นตอนที่ได้เป็นคนนำเสนอผลงานของกลุ่ม เพราะเพื่อนและครูให้กำลังใจ และผมก็เตรียมตัวมาดี ทำให้เรารู้สึกว่าเราทำได้" (นักเรียนคนที่ 7 ข้อมูล ณ วันที่ 22 ม.ค. 2568)

อภิปรายผลการวิจัย

1. กระบวนการที่พัฒนาขึ้นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในกิจกรรมการเรียนการสอนหรือวิชาที่เน้นการทำงานกลุ่ม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การตัดสินใจร่วมกัน การลงมือปฏิบัติ การสะท้อนการเรียนรู้ และการปรับตัวและพัฒนาตนเอง โดยก่อนใช้กระบวนการ ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่านักเรียนส่วนใหญ่ขาดทักษะการทำงานร่วมกัน การสื่อสาร และการคิดวิเคราะห์อย่างสร้างสรรค์ รวมถึงขาดความมั่นใจในการแสดง ความคิดเห็นและรับบทบาทผู้นำ อย่างไรก็ตาม หลังจากการนำกระบวนการทั้ง 5 ขั้นตอนมาใช้ พบว่ากลไกและผลลัพธ์การเรียนรู้สำคัญในแต่ละขั้นตอนช่วยเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ร่วมกันสร้าง (Co-constructing) ช่วยสร้างพื้นฐานการเรียนรู้ร่วมกันผ่านการจัดกลุ่มนักเรียนที่มีความหลากหลายทางความรู้และประสบการณ์ ก่อนใช้กระบวนการ นักเรียนมักทำงานแบบแยกส่วน ขาดการสื่อสาร และไม่กล้าแสดงความคิดเห็นในกลุ่ม หลังใช้กระบวนการผู้วิจัยพบว่า นักเรียนที่มีทักษะการสื่อสารและการฟังที่ดีขึ้น การทำงานเป็นทีมมีการกำหนดเป้าหมายของกลุ่มที่ชัดเจน และนักเรียนรู้สึกมั่นใจและมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นมากขึ้น

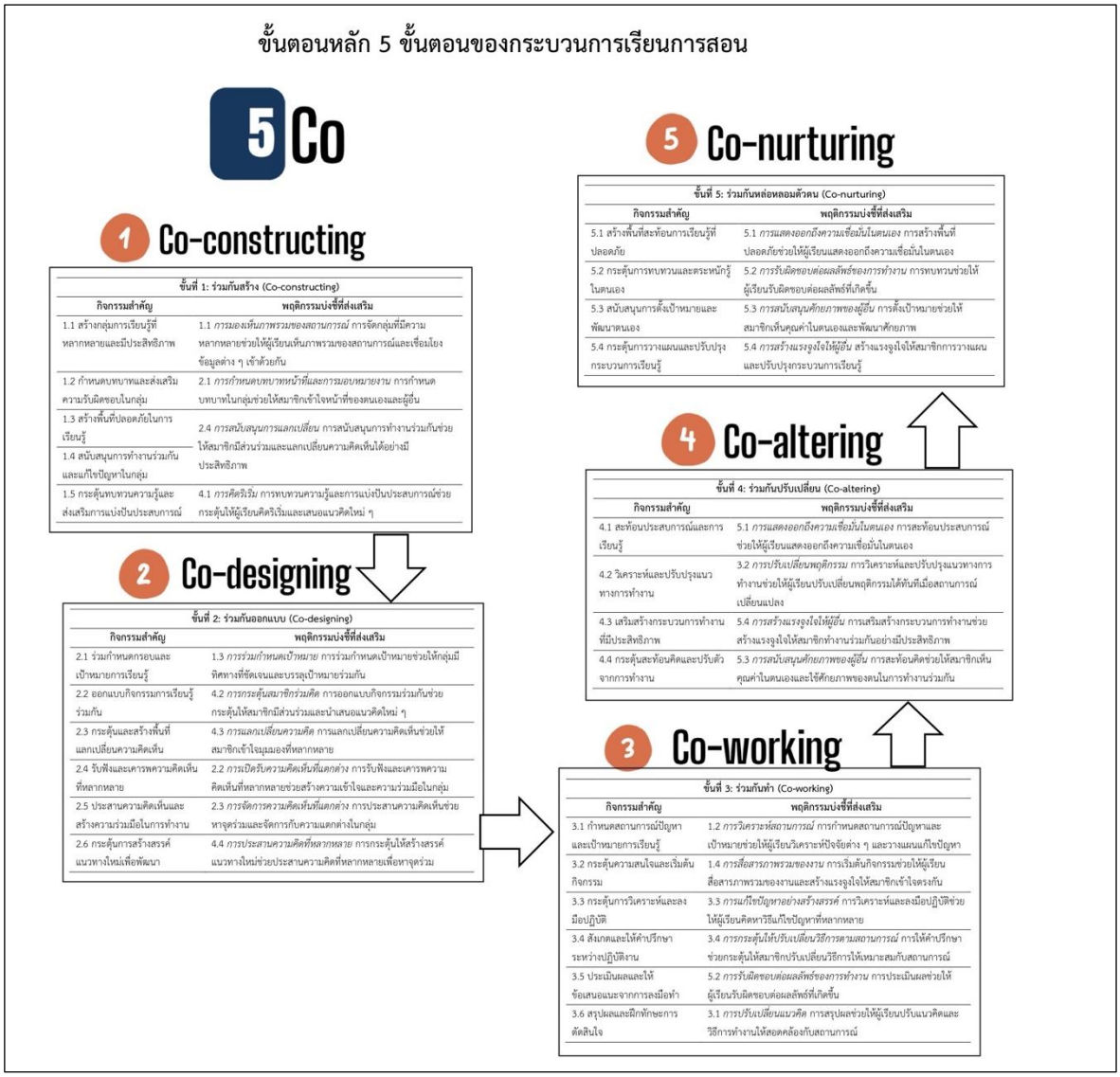
ขั้นที่ 2 ร่วมกันออกแบบ (Co-designing) ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการออกแบบการเรียนรู้ ทำให้เกิดความรับผิดชอบและความกระตือรือร้นในการเรียนรู้มากขึ้น ก่อนใช้กระบวนการ นักเรียนขาดความกระตือรือร้นและไม่เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ หลังใช้กระบวนการผู้วิจัยพบว่า นักเรียนใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหา และนำเสนอแนวคิดใหม่ ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงเกิดความอยากเรียนรู้อยากออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน

ขั้นที่ 3 การร่วมกันทำ (Co-working) เน้นการให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ช่วยพัฒนาทักษะการตัดสินใจและการแก้ปัญหาในสถานการณ์ที่ท้าทาย ก่อนใช้กระบวนการ นักเรียนมักลังเลในการตัดสินใจและถกเถียงกันในสถานการณ์ที่ท้าทาย หลังใช้กระบวนการผู้วิจัยพบว่า นักเรียนสามารถวิเคราะห์ปัญหาหาทางแก้ไข กล้าตัดสินใจโดยไม่ลังเล และจัดการความขัดแย้งในกลุ่มได้ดีขึ้น

ขั้นที่ 4 การร่วมกันปรับเปลี่ยน (Co-altering) ช่วยให้นักเรียนทบทวนและปรับปรุงกระบวนการทำงาน ก่อนใช้กระบวนการ นักเรียนขาดการสะท้อนคิดและไม่สามารถระบุจุดแข็งหรือจุดที่ต้องพัฒนา หลังใช้กระบวนการผู้วิจัยพบว่า นักเรียนสะท้อนการเรียนรู้ได้ตรงประเด็นมากขึ้น และตระหนักถึงจุดที่ต้องปรับปรุงหลังได้ปรับเปลี่ยนบทบาทการทำงานของตนเอง

ขั้นที่ 5 การร่วมกันหล่อหลอมตัวตน (Co-nurturing) ส่งเสริมการสะท้อนการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ก่อนใช้กระบวนการ นักเรียนขาดทักษะการวางแผนและการตั้งเป้าหมายของตนเอง หลังใช้กระบวนการผู้วิจัยพบว่า นักเรียนสามารถทบทวนพฤติกรรมหรือกระบวนการทำงานของตนเองผ่านการแลกเปลี่ยนมุมมองกับกลุ่ม และวางแผนเป้าหมายในการพัฒนาตนเองได้ชัดเจนขึ้น

จากประเด็นอภิปรายดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ที่พัฒนาขึ้น แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน โดยแต่ละขั้นตอนประกอบด้วยกิจกรรมสำคัญที่มุ่งเสริมสร้างและพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนอย่างเป็นระบบ แสดงดังภาพที่ 4 ซึ่งเป็น**องค์ความรู้ใหม่** ให้ผู้อ่านสามารถนำไปปรับใช้ได้ต่อไป

ภาพที่ 4 องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาผลของการใช้กระบวนการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

นอกจากนี้กระบวนการที่พัฒนาขึ้นนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในหลายวิชา ดังตัวอย่างเช่น ในรายวิชาคณิตศาสตร์ กระบวนการนี้ช่วยให้นักเรียนพัฒนาทักษะการคิดเชิงเหตุผลและการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากขั้นตอนที่ 1 นักเรียนร่วมกันอภิปรายและตั้งคำถามเกี่ยวกับโจทย์ปัญหาที่ซับซ้อนผ่านการทำงานกลุ่มและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น จากนั้นในขั้นตอนที่ 2 นักเรียนร่วมกันออกแบบวิธีการแก้ปัญหาโดยใช้แนวคิดทางคณิตศาสตร์ที่เรียนมา ซึ่งต้องมีการตัดสินใจร่วมกันเพื่อเลือกวิธีที่เหมาะสมที่สุด ในขั้นตอนที่ 3 นักเรียนลงมือแก้โจทย์ปัญหานั้นร่วมกัน โดยมีการแบ่งบทบาทและหน้าที่ภายในกลุ่มอย่างชัดเจน ในขั้นตอนที่ 4 นักเรียนทบทวน

ผลลัพธ์และปรับปรุงวิธีการแก้ปัญหาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และในขั้นตอนที่ 5 นักเรียนสะท้อนการเรียนรู้และนำทักษะที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ หรือการนำกระบวนการไปประยุกต์ใช้ในรายวิชาสังคมศึกษา กระบวนการนี้ช่วยพัฒนาทักษะการเป็นพลเมืองและการแก้ไขปัญหาสังคม โดยขั้นตอนที่ 1 นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ประเด็นทางสังคมจากมุมมองที่หลากหลาย ผ่านการทำงานกลุ่มและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ในขั้นตอนที่ 2 นักเรียนร่วมกันออกแบบโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมที่ตนสนใจ ซึ่งต้องมีการตัดสินใจร่วมกันเกี่ยวกับแนวทางและวิธีการดำเนินงาน ในขั้นตอนที่ 3 นักเรียนลงมือปฏิบัติโครงการนั้นจริง โดยมีการแบ่งบทบาทและหน้าที่ภายในกลุ่มอย่างชัดเจน ในขั้นตอนที่ 4 นักเรียนทบทวนผลการดำเนินงานและปรับปรุงวิธีการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และขั้นตอนที่ 5 นักเรียนสะท้อนการเรียนรู้และนำทักษะที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในบทบาทการเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วม

อย่างไรก็ตามการนำกระบวนการไปใช้ควรปรับรายละเอียดสอดคล้องกับเนื้อหาและธรรมชาติของแต่ละวิชา โดยมีข้อจำกัดบางประการของกระบวนการที่ควรพิจารณา ได้แก่ การใช้เวลาที่มากกว่าการสอนแบบเดิม โดยเฉพาะในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้และการสะท้อนผลอย่างลึกซึ้ง ความท้าทายในการจัดการความขัดแย้งและการประสานความคิดภายในกลุ่ม และความจำเป็นในการกำหนดบทบาทหน้าที่และแนวทางการสะท้อนผลที่ชัดเจน

2. ผลจากการใช้กระบวนการที่พัฒนาขึ้น ปรากฏว่า ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนก่อนและหลังการเรียนด้วยกระบวนการ นักเรียนมีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งในภาพรวมและแยกตามองค์ประกอบ สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้ ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงมีความชัดเจนในทุกองค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การมีวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ นักเรียนมีการพัฒนาที่โดดเด่นในด้านการคิดวางแผนระยะยาวและการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนมากขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการที่พัฒนาขึ้นช่วยให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงวิสัยทัศน์ของตนกับเป้าหมายร่วมของกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพการเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นจากการที่นักเรียนได้ฝึกการคิดเชิงระบบผ่านการทำงานกลุ่มและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

องค์ประกอบที่ 2 การทำงานร่วมกันแบบเปิดรับแลกเปลี่ยน นักเรียนมีการสื่อสารที่เปิดกว้างและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นมากขึ้น รวมถึงมีการแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ภายในกลุ่มอย่างสร้างสรรค์ การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นจากการที่กระบวนการส่งเสริมให้นักเรียนทำงานร่วมกันในบรรยากาศที่ปลอดภัยและเคารพซึ่งกันและกัน

องค์ประกอบที่ 3 ความยืดหยุ่นสามารถปรับตัวกับสถานการณ์ นักเรียนสามารถปรับตัวได้ดีเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ท้าทายที่ไม่คาดคิด และมีความกล้าที่จะทดลองวิธีการใหม่ ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นจากการที่นักเรียนได้ฝึกฝนการแก้ปัญหาในสถานการณ์จริงและเรียนรู้จากข้อผิดพลาด

องค์ประกอบที่ 4 การริเริ่มร่วมคิด นักเรียนมีส่วนร่วมในการเสนอไอเดียใหม่ ๆ มากขึ้นและกล้าแสดงออกในการนำเสนอแนวคิดของตนเอง การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นจากการที่กระบวนการส่งเสริมให้นักเรียนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจในกลุ่ม

องค์ประกอบที่ 5 ความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองด้านการนำ นักเรียนแสดงความมั่นใจในการรับบทบาทผู้นำและตัดสินใจมากขึ้น รวมถึงสามารถสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้อื่นในกลุ่ม การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นจากการที่นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติและรับข้อเสนอแนะจากเพื่อนและครู

การเปลี่ยนแปลงในทุกองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นในผลการวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่า การใช้กระบวนการตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการสร้างสรรค์ร่วมกันและการเรียนรู้จากการปฏิบัติช่วยเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมีลักษณะสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ การลงมือทำจริงร่วมกับกลุ่ม การพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การประสานความคิดเห็นที่หลากหลาย การปรับตัวกับสถานการณ์ต่าง ๆ การฝึกฝนการตัดสินใจ การรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ของการปฏิบัติ การมีความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็นและรับบทบาทผู้นำ ทั้งนี้ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Yong, Shirahada and Kosaka, 2013) ที่พบว่าการส่งเสริมบรรยากาศการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ สร้างความไว้วางใจในการทำงานร่วมกัน ทำให้นักเรียนเข้าใจความต้องการและความคาดหวังของผู้อื่น มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองและผลงานของกลุ่ม รวมถึงสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ นำเสนอผลงานและรับฟังคำแนะนำ ซึ่งช่วยเสริมความมั่นใจและความกล้าให้นักเรียน นอกจากนี้การลงมือทำงานจริงร่วมกันจะช่วยให้นักเรียนแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็นอย่างชัดเจน ส่งผลให้ได้มุมมองและประสบการณ์ที่หลากหลาย นักเรียนสามารถแสดงบทบาทผู้นำในการทำงานจริงและการแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ พร้อมทั้งฝึกฝนทักษะสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้นำได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Raudenbush and Marquardt, 2008)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการทำวิจัย ผลจากการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอนำเสนอข้อเสนอแนะเพื่อการนำกระบวนการที่พัฒนาขึ้นไปใช้งาน ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำกระบวนการไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน

1.1 การเตรียมความพร้อมของครูผู้สอน ครูควรได้รับการฝึกอบรมในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการสร้างสรรค์ร่วมกันและการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เพื่อให้สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับกระบวนการทั้ง 5 ขั้นตอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเข้าใจบทบาทของตนเองในฐานะผู้สนับสนุนการเรียนรู้มากกว่าผู้ถ่ายทอดความรู้เพียงอย่างเดียว

1.2 การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ครูควรสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนที่เปิดกว้างและปลอดภัยในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยเฉพาะในขั้นตอนที่ 1 (ร่วมกันสร้าง) และขั้นตอนที่ 2 (ร่วมกันออกแบบ) เพื่อให้นักเรียนรู้สึกมั่นใจและมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างเต็มที่

1.3 การกำหนดบทบาทและหน้าที่ภายในกลุ่มอย่างชัดเจน ในขั้นตอนที่ 3 (ร่วมกันทำ) ครูควรช่วยนักเรียนกำหนดบทบาทและหน้าที่ภายในกลุ่มให้ชัดเจน เพื่อป้องกันปัญหาความไม่สมดุลในการทำงานร่วมกันและส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม

1.4 การจัดเตรียมเครื่องมือและทรัพยากรที่จำเป็น โรงเรียนควรจัดเตรียมเครื่องมือและทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการลงมือปฏิบัติจริงในขั้นตอนที่ 3 และขั้นตอนที่ 4 (ร่วมกันปรับเปลี่ยน) เช่น แหล่งข้อมูลสำหรับการค้นคว้าในวิชาสังคมศึกษา

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนากระบวนการ

2.1 การปรับกระบวนการให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละวิชา ควรมีการปรับรายละเอียดของกระบวนการให้สอดคล้องกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละวิชา เช่น ในวิชาคณิตศาสตร์อาจเน้นการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ในขณะที่วิชาสังคมศึกษาอาจเน้นการวิเคราะห์ประเด็นทางสังคม

2.2 การเพิ่มระยะเวลาในการดำเนินกระบวนการ ควรจัดสรรเวลาในตารางเรียนให้เหมาะสม เพื่อให้นักเรียนมีโอกาสได้ทำงานกลุ่ม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และสะท้อนการเรียนรู้อย่างเต็มที่

2.3 การพัฒนากรอบการสะท้อนการเรียนรู้ ในขั้นตอนที่ 4 (ร่วมกันปรับเปลี่ยน) และขั้นตอนที่ 5 (ร่วมกันหล่อหลอมตัวตน) ควรมีการพัฒนากรอบหรือแนวทางการสะท้อนการเรียนรู้ที่ชัดเจน เพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถระบุจุดแข็งและจุดที่ต้องปรับปรุงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาผลกระทบของกระบวนการในระยะยาว โดยการติดตามผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนที่ผ่านกระบวนการนี้เป็นระยะเวลา 1 – 2 ปี เพื่อประเมินว่าภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ที่นักเรียนพัฒนาขึ้นสามารถคงอยู่และนำไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างยั่งยืนหรือไม่

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบระหว่างกระบวนการนี้กับกระบวนการอื่น ๆ เช่น การเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning) หรือการเรียนรู้แบบโครงการ (Project-Based Learning) เพื่อหาจุดแข็งและจุดที่สามารถปรับปรุงเพิ่มเติม

Reference

Boonpa, N., Muenjaem, S., Markmee, K., and Pongsriwat, S. (2019). Leadership Development in 21st Century for High School Leader. *Sripatum Chonburi Academic Journal, 16*(2), 163-174. (in Thai)

Bovill, C. (2014). An Investigation of Co-Created Curricula Within Higher Education in the UK, Ireland and the USA. *Innovations in Education and Teaching International, 51*(1), 15-25.

Department of Children and Youth. (2024, October 28). *Report on the Situation of Children and Youth for Fiscal Year 2024, Quarter 4. Strategy and Planning Division Department of Children and Youth.* https://www.dcy.go.th/public/mainWeb/file_download/ 1730175655 9306766722 3.pdf

Husmin, S., Chantachon, S., and Boonserm, A. (2017). State Problems and Development Guidelines of ASEAN Youth Leadership Activities for Upper-Secondary Students. *Ratchaphruek Journal, 15*(2), 44-52. (in Thai)

Indeed Editorial Team. (2022, June 25). *8 Ways to Use Creativity in Leadership.* https://www.indeed.com/career-advice/career-development/creativity-in-leadership

Keawjunta, J. (2021). Development of Learning Promotion Model to Leadership Enhancement for Student in Ban E-Teudonwaikamin School, Mahasarakham Primary Educational Service Area Office 1. *Journal of Buddhist Philosophy Evolved, 5*(2), 113-125. (in Thai)

Office of the Basic Education Commission. (2022, February 24). *Competency - based Education.* https://cbethailand.com

Raudenbush, L., and Marquardt, M. (2008). Growing Leaders At The U.S. Department of Agriculture: A Case Study Of Leadership Development Using Action Learning. *Public Administration Quarterly, 32*(2), 147-173.

World Economic Forum (2023, January 8). *The Future of Jobs Report 2023.* https://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2023.pdf

Yong, N., Shirahada, K., and Kosaka, M. (2013). Value Co-creation Oriented Leadership for Promoting Service-Centric Business. *Intercultural Communication Studies, 22*(1).